Tweede Kamer der Staten-Generaal 2

Vergaderjaar 2014–2015

29 240 Veiligheid op school

Nr. 69 BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 15 januari 2015

Inleiding

Het is belangrijk dat scholen leerlingen en docenten een veilige omgeving bieden. Leerlingen kunnen alleen toekomen aan leren en aan de ontwikkeling van hun talenten als ze zich veilig voelen. Ook docenten en ander personeel moeten zich veilig voelen om een schoolklimaat te kunnen creëren waarin leerlingen het beste uit zichzelf halen.

Het overgrote deel van de jongeren en van het onderwijspersoneel voelt zich gelukkig veilig op school. Dit blijkt uit de tweejaarlijkse monitor sociale veiligheid in en rond scholen (hierna: de monitor) die ik u hierbij doe toekomen[1]. Net als in voorgaande jaren blijkt het gevoel van veiligheid op scholen groot. In het primair (speciaal) onderwijs (hierna: p(s)o) voelt 94% van het onderwijspersoneel en 97% van de leerlingen zich veilig. In het voortgezet (speciaal) onderwijs (hierna: v(s)o) is dat respectievelijk 89% en 94%. De monitor geeft een goed beeld van de ontwikkelingen van sociale veiligheid op scholen. Er wordt in de monitor ingegaan op het veiligheidsgevoel van personeel en leerlingen. Daarnaast worden zaken als slachtofferschap, daderschap, antisociaal gedrag en incidenten op scholen in kaart gebracht.

Zoals aangekondigd in mijn plan van aanpak tegen pesten (Kamerstuk 29 240, nr. 52) heb ik het ITS verzocht de monitor uit te breiden, zodat beter zicht ontstaat op pestgedrag van leerlingen en personeel. In het onderzoek is pesten daarom opgenomen als generiek thema in de vragenlijsten. Ook is de veiligheidsbeleving van LHBT-leerlingen en personeel meegenomen. De resultaten zijn zorgelijk met name waar het de gevoelens van onveiligheid van LHBT-leerlingen betreft. De cijfers, waarop ik in de navolgende paragrafen nader in ga, onderschrijven de

[1] Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

kst-29240-69
ISSN 0921 - 7371
’s-Gravenhage 2015

noodzaak om op school steeds actief te blijven werken aan een sociaal veilige schoolomgeving.

Andere resultaten uit de monitor die aandacht en alertheid vragen, betreffen het aantal incidenten rondom religieus extremisme, de veiligheid van het onderwijspersoneel en de door leidinggevenden gerapporteerde toename van het wapenbezit en drugsgebruik op scholen. In deze brief ga ik hier nader op in.

Pesten & LHBT

Het effectief tegengaan van pesten in de klas en op het schoolplein blijkt niet vanzelfsprekend voor een deel van de scholen. Uit de monitor blijkt dat in het p(s)o 14% van de ondervraagde kinderen aangeeft gepest te worden op school. Een deel van deze leerlingen is zelfs dagelijks slachtoffer van de pesterijen van klasgenoten. In het v(s)o zegt 11% van de leerlingen ten minste 1 keer per maand of vaker slachtoffer te zijn van pesten. Het lukt scholen blijkbaar nog niet overal om pestgedrag goed aan te pakken.

Een groep leerlingen die blijkens de monitor een verhoogde kans heeft om gepest te worden, zijn de LHBT-leerlingen (en het personeel). Lesbische meisjes, homoseksuele jongens, biseksuelen en transgenders zijn relatief vaker slachtoffer van pesten. Waar 11% van alle leerlingen in het v(s)o zegt één keer per maand of vaker gepest te worden op school, is dit onder lesbische meisjes en homoseksuele jongens 23% en onder leerlingen met transgender gevoelens 26%. Ook bij de rapportage van leerlingen over hun ervaringen met verschillende geweldsvormen komen LHBT-jongeren relatief vaker naar voren als slachtoffer. Zij voelen zich minder vaak veilig op en rond school.

Ook melden leidinggevenden in 2014 in het v(s)o meer incidenten (zoals het gebruik van scheldwoorden, extra storen, lawaai maken) tegenover het personeel vanwege homoseksualiteit. Van de leidinggevenden meldde 13% dat dit voorkwam op hun locatie, tegen 3 tot 7% die dit meldde in voorgaande jaren. Ook zien leidinggevenden het aantal incidenten tegenover leerlingen vanwege hun homoseksualiteit stijgen, van 9 tot 16% in voorgaande jaren tot 19% in 2014.

Uit de monitor blijkt ook dat een homoseksuele docent of een homoseksuele medeleerling niet door alle leerlingen worden geaccepteerd. Bovendien blijkt de acceptatie van mannelijke of vrouwelijke homoseksuele docenten en medeleerlingen te verschillen bij jongens en meisjes. Jongens hebben vaker moeite met homoseksualiteit op school, vooral wanneer deze homoseksuele personen van de eigen sekse zijn.

Verder blijkt dat «uit de kast komen» geen vanzelfsprekendheid is voor leerlingen in het v(s)o. Slechts 22% denkt dat een leerling uit de kast kan komen voor de hele school. 11% weet zeker dat dit nergens kan op school, de overige leerlingen zeggen dat dit alleen in kleinere kring kan (in de eigen klas of vriendengroep) of durft geen inschatting te geven. Diezelfde conclusie bleek ook uit het SCP rapport van mei 2014 «Anders in de klas».[2] Slechts een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs en ruim een derde van de leerlingen in het voortgezet onderwijs vindt het geen punt om les te krijgen van een homoseksuele leraar of lesbische lerares. En 1 op de 10 leerlingen in het basis en voortgezet onderwijs wil geen homoseksuelen of lesbiennes in hun vriendenkring.

[2] Anders in de klas, Freek Bucx, Fremke van der Sman, m.m.v. Charlotte Jalvingh, mei 2014.

De cijfers uit de monitor baren mij zorgen. Een groot aantal leerlingen is op school het slachtoffer van pesterijen. De gevolgen van pesten kunnen groot zijn: het richt soms blijvende schade aan bij de slachtoffers. Dit betreft niet alleen schade aan het persoonlijke welbevinden, maar ook aan de prestaties op school. Ook het gegeven dat LHBT-leerlingen en personeel een verhoogde kans maken om gepest of op andere wijze geïntimideerd te worden, past niet binnen onze samenleving.

De Minister en ik leggen ons hier niet bij neer. Iedere school dient zich bewust te zijn van de gevolgen van sociale onveiligheid voor leerlingen, op het persoonlijk geluk van leerlingen en hun prestaties, nu en in de toekomst. Scholen dienen zich samen met leerlingen, ouders, en andere maatschappelijke organisaties maximaal in te spannen om iedere leerling een sociaal veilige leeromgeving te bieden, of het nu gaat om een leerling met een beperking, met een specifieke culturele of religieuze achtergrond, of LHBT-jongeren.

Om pesten tegen te gaan en de sociale veiligheid op scholen te verbeteren heb ik in maart 2013 samen met de Kinderombudsman een plan van aanpak tegen pesten aan uw Kamer gezonden (Kamerstuk29 240, nr. 52). Het plan is opgebouwd langs drie lijnen. In de eerste plaats organiseert het ministerie samen met de sectorraden bijeenkomsten in het veld, waardoor sociale veiligheid en het tegengaan van pesten op de agenda van scholen komt. De tweede stap in het plan is om leraren en ouders beter in staat te stellen pesten aan te pakken. Als sluitstuk maak ik een einde aan de vrijblijvendheid om pesten tegen te gaan en krijgt de inspectie meer mogelijkheden om toezicht uit te oefenen en te handhaven. Afgelopen oktober heb ik uw Kamer geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering (Kamerstuk 29 240, nr. 68). In deze brief heb ik aangeven dat het sluitstuk van de aanpak, het wetsvoorstel «Sociale veiligheid op school», op dat moment aan de Raad van State zou worden aangeboden voor advies. Ik heb het advies inmiddels ontvangen en een reactie voorbereid. Ik verwacht uw Kamer op zeer korte termijn het wetsvoorstel ter behandeling aan te kunnen bieden. De cijfers uit deze monitor bevestigen voor mij eens te meer dat het vastleggen van de verplichting om zorg te dragen voor sociale veiligheid en het in positie brengen van de inspectie indien een school zich hier onvoldoende voor inspant onverminderd belangrijk is. Scholen dienen oog te hebben voor de sociale verbanden in de klas en indien de situatie daarom vraagt, extra aandacht te hebben voor LHBT-leerlingen.

Mede naar aanleiding van het SCP rapport «Anders in de klas» hebben de Minister en ik al een aantal initiatieven genomen, zoals de «Handreiking seksualiteit en seksuele diversiteit» voor docenten, scholen en uitgevers, de inventarisatie van de aandacht voor sociale veiligheid in de pabo's en tweedegraadslerarenopleidingen en de «Onderwijsconferentie sociale veiligheid» in april dit jaar. In de *midterm review* Emancipatie die in december 2014 naar uw Kamer is gegaan, is de Minister hier uitgebreider op ingegaan.

Religieus extremisme

In de monitor is gevraagd naar incidenten met religieus extremisme op school. 4% van de leidinggevenden meldt dat dit gedurende de onderzoeksperiode is voorgekomen.[3] Tussen de locaties varieert het aantal incidenten van 0 tot maximaal 4. Gemiddeld over alle locaties gaat het om 0,1 incident per locatie. Hoewel het aantal gemelde incidenten (zeer) laag is, vind ik het belangrijk om binnen het onderwijs de (dreigende)

[3] Vanaf de laatste zomervakantie (2013) tot februari – april 2014.

radicalisering van jongeren aan te pakken. De recente aanslagen in Parijs hebben ons nog eens duidelijk gemaakt dat geradicaliseerde jongeren – ook al zijn zij relatief klein in getal – een bedreiging voor de veiligheid kunnen vormen. Het Ministerie van OCW neemt daarom actief deel aan het «Actieprogramma integrale aanpak jihadisme» dat de Ministers van Veiligheid en Justitie en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in augustus 2014 naar uw Kamer hebben verzonden.[4]

Onder beleidslijn 3 van het actieprogramma worden de maatregelen van het kabinet binnen het onderwijs toegelicht. Ik vind het belangrijk dat de onderwijsinstellingen die een verzoek om hulp doen goed ondersteund worden. Ook wordt er voldoende en adequate informatie aangeboden waarmee onderwijsinstellingen dit fenomeen ook zelf kunnen duiden. De vertrouwensinspecteurs van de Onderwijsinspectie zijn inmiddels getraind, zodat ook zij scholen beter kunnen ondersteunen. Over de voortgang van het actieprogramma wordt u gelijktijdig met het verschijnen van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) door mijn collega's van VenJ en van SZW geïnformeerd.[5]

Veiligheid onderwijspersoneel

Het gevoel van veiligheid van het personeel op of rond scholen vertoont een redelijk stabiel beeld over de jaren. In het v(s)o zijn de veiligheidsgevoelens van het personeel echter wel iets afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Het betreft voornamelijk het gevoel van veiligheid bij de overige locaties rond de school (bijvoorbeeld de parkeerplaats of de omgeving van de school). Dit gevoel is in 2014 tussen 5 en 7% minder dan voorgaande jaren. Het veiligheidsgevoel op school zelf scoort met 89% nog het meest in de buurt van eerdere metingen, waar het ongeveer 93% was.

In de monitor is gevraagd of personeel geweld ervaart op school. In het p(s)o ervaart het personeel nauwelijks geweld. Uitzondering hierop zijn verbaal geweld (13%) en sociaal geweld (7%). Personeelsleden in het p(s)o hebben nauwelijks te maken met pesten. 1% geeft aan hiervan slachtoffer te zijn. In het v(s)o geeft een kwart van het personeel aan slachtoffer te zijn geweest van verbaal geweld, gevolgd door ongeveer 10% dat aangeeft slachtoffer te zijn van sociaal en materieel geweld. In het v(s)o geeft minder dan 3% van de personeelsleden aan slachtoffer te zijn van pesten. De overige geweldsvormen komen nauwelijks voor (minder dan 2%).

Personeel behoort zich veilig te voelen op school. Agressief gedrag richting het personeel doet afbreuk aan het schoolklimaat en verdient structurele aandacht. OCW neemt daarom deel aan het rijksbrede programma Veilige Publieke Taak (VPT). In het kader van het VPT-programma heeft Halt Nederland opdracht gekregen van de Ministers van OCW en van BZK om tot en met het voorjaar 2015 175 trajecten op scholen in po, vo en mbo uit te voeren. Op 75 scholen worden uitgebreide trajecten aangeboden voor een meer structurele aanpak van sociale veiligheid op school. Hiervan zijn 51 trajecten in het schooljaar 2013–2014 uitgevoerd en worden 24 trajecten in het huidige schooljaar 2014–2015 uitgevoerd. Verder verzorgt Halt 100 gastlessen op scholen over de Veilige Publieke Taak. Centraal in de lessen staat het vergroten van het (veilig-

[4] Kamerstuk Integrale aanpak Jihadisme, Kamerstuk 29 754, nr. 253, 29 augustus 2014.
[5] Het DTN is een product van de NCTV. De AIVD levert informatie aan de NCTV waarop het DTN gebaseerd wordt. Het is een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland, en Nederlandse belangen in het buitenland. Het DTN wordt vier maal per jaar uitgegeven.

heid)bewustzijn van de leerlingen en de eigen verantwoordelijkheid voor hun gedrag. Als alle trajecten zijn afgerond, wordt het effect op de bewustwording onderzocht met een effectonderzoek. Hierbij wordt ook gekeken naar factoren die een positief effect hebben op deze bewustwording, zodat deze in een bredere context gebruikt kunnen worden.

Daarnaast ben ik in overleg met sociale partners om verdere afspraken te maken om de veiligheid van onderwijspersoneel te vergroten. De resultaten uit de monitor zal ik daar uiteraard bij betrekken.

Wapenbezit en drugsgebruik op school

Het aantal leidinggevenden in het v(s)o dat wapenbezit rapporteert, is toegenomen van 22% in 2012 tot 29% in 2014. Tussen de locaties varieert het aantal incidenten van 0 tot maximaal 5. Gemiddeld over alle schoollocaties zijn er 0,4 incidenten per locatie.

De toename van wapenbezit op scholen is zorgelijk, ook al betreft het een klein aantal incidenten per locatie. Ik zal voor komend jaar de Stichting School en Veiligheid opdracht geven om extra aandacht te besteden aan de wijze waarop scholen wapenbezit kunnen terugdringen. Ook zal ik, samen met de Minister van Veiligheid en Justitie, de checklist «invoering controle op wapenbezit» laten actualiseren en bij scholen onder de aandacht brengen.

Ook voor drugsgebruik worden door leidinggevenden meer incidenten gerapporteerd. Dit is toegenomen tot 57% in 2014. Dit betekent dat op méér schoollocaties drugsgebruik gerapporteerd wordt. Tussen de locaties varieert het aantal gemelde incidenten van 0 tot maximaal 10. Gemiddeld over alle schoollocaties betreft het 1,6 incidenten per locatie.

Leerlingen zelf geven aan dat dat een kleine minderheid (7%) alcohol, wapens of drugs mee naar school neemt. Een derde van de leerlingen geeft aan dat de school iets doet tegen dit gedrag, hetgeen iets meer is dan de afgelopen jaren.

De drie onderwijsraden, PO-Raad, VO-raad, MBO Raad en het RIVM Centrum Gezond Leven zijn samen actief om een ondersteuningsprogramma voor scholen op te zetten waarbij scholen geholpen worden om een Gezonde School te worden. Dit is onder andere gericht op het terugdringen van alcohol- en drugsmisbruik. Ondersteuning door middel van kennis, van financiën of advies op maat is hierin mogelijk. De Ministeries van VWS en OCW hebben hier gezamenlijk voor de komende jaren circa 9 miljoen euro voor uitgetrokken. De website www.gezondeschool.nl is de vindplaats voor de handleidingen en de ondersteuningsstructuur.

Tot slot

Hoewel het veiligheidsgevoel onder personeel en leerlingen relatief hoog is, toont de monitor ook zorgwekkende ontwikkelingen. Dit roept de vraag op hoe het hoge veiligheidsgevoel zich verhoudt tot het gegeven dat er zich ook ernstige incidenten op scholen voordoen. De onderzoekers geven in hun rapport een aantal mogelijke verklaringen.

Allereerst is er volgens de onderzoekers een verschil tussen het aantal locaties waar iets voorkomt en het aantal maal dát er iets voorkomt op de locaties. Omdat het werkelijke aantal incidenten per schoollocatie (relatief) laag blijft, is de mate waarin leerlingen op een schoollocatie hiermee te maken krijgen, zeer waarschijnlijk ook erg laag.

Daarnaast worden soms ongewenste vormen van gedrag op school niet in termen van persoonlijke ervaring (als slachtoffer of dader) benoemd, maar als getuige, dus zonder dat de persoon daar zelf last van hoeft te hebben. Ook hier geldt dat deze gebeurtenissen weinig directe invloed hoeven te hebben op het persoonlijke veiligheidsgevoel van personen op de gehele locatie.

Volgens de onderzoekers is er overigens wel een duidelijke samenhang tussen zelf slachtoffer zijn van pesten en geweld enerzijds en zich veilig voelen anderzijds. Hoewel dit volgens hen geen deterministisch verband is, maakt het mijns inziens wel duidelijk dat scholen aandacht moeten blijven schenken aan sociale veiligheid. Er doen zich nog altijd – soms zeer ernstige – incidenten voor op school. Het brede plan van aanpak tegen pesten is er daarom op gericht meer bewustwording in de sector te creëren en om handreikingen te bieden aan scholen en leraren. De activiteiten uit het actieplan «Sociale veiligheid op school» van de PO-Raad en de VO-raad zorgen voor goede ondersteuning van scholen bij de uitwerking van hun verantwoordelijkheid voor een sociaal veilig schoolklimaat. Ik vind in deze monitor de bevestiging dat de weg die de sectoren, de Kinderombudsman en ik gezamenlijk zijn ingeslagen de juiste is en onverkort dient te worden voortgezet. Het is mijn stellige overtuiging dat leerlingen enkel in een veilige schoolomgeving toekomen aan het ontwikkelen van hun talenten.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
S. Dekker